

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МИТНИХ ОРГАНІВ: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

FOREIGN EXPERIENCE OF OPERATIONAL AND INVESTIGATIVE ACTIVITIES OF CUSTOMS AUTHORITIES

Молдован Е.С., к.держ.упр.,
старший науковий співробітник відділу удосконалення
протидії митним правопорушенням
Науково-дослідного центру митної справи
Науково-дослідний інститут фіскальної політики
Університету державної фіскальної служби України

Жданова В.П., молодший науковий співробітник відділу удосконалення
протидії митним правопорушенням
Науково-дослідного центру митної справи
Науково-дослідний інститут фіскальної політики
Університету державної фіскальної служби України

Стаття присвячена викладенню зарубіжного досвіду оперативно-розшукової діяльності митних органів. Досліджено й проаналізовано реалізацію оперативно-розшукових повноважень митними органами таких країн, як Федеративна Республіка Німеччина, Республіка Польща, США, Канада й Республіка Білорусь. За результатами аналізу сформульовано найхарактерніші особливості здійснення оперативно-розшукової діяльності митними органами кожної з названих вище країн. Встановлено, що у Федеративній Республіці Німеччина оперативно-розшукова діяльність митних органів є чітко регламентованою законодавством і здійснюється окремими структурними підрозділами, які наділені повним спектром відповідних повноважень. Характерними рисами реалізації оперативно-розшукових повноважень митними органами Республіки Польща є інтегрованість і сепаратність, цілкова кореляція з правовими нормами Європейського Союзу й охоплення усієї митної логістики. Оперативно-розшукові повноваження відповідні підрозділи Митної служби США здійснюють як одноосібно, так і у міжвідомчій і міжнародній співпраці, охоплюючи широкий спектр легальних оперативно-розшукових дій. Канадський досвід реалізації оперативно-розшукових повноважень митними органами характеризується комплексністю, що спрощує процесуальну складову частину діяльності й роботу з інформацією та підвищує ефективність захисту державних кордонів. Митні органи Республіки Білорусь наділені досить широким, але типовим і валентним законодавству Євразійського економічного союзу й законодавству європейських країн колом оперативно-розшукових повноважень. Однак білоруське законодавство позиціонує оперативно-розшукову діяльність як право митних органів, що означає свободу вибору їхніх посадових осіб. Наголошено, що зображений у статті зарубіжний досвід оперативно-розшукової діяльності митних органів, мабуть, повинен стати для України орієнтиром у разі подальших трансформацій у сфері запобігання та протидії митним правопорушенням.

Ключові слова: митні органи, оперативно-розшукова діяльність, оперативно-розшукова діяльність митних органів, Федеративна Республіка Німеччина, Республіка Польща, США, Канада, Республіка Білорусь.

The paper is dedicated to issues on foreign experience of operative and investigative activities of Customs Authorities. Implementing of operative and search powers by Customs Authorities of such states as the Federal Republic of Germany, the Republic of Poland, the United States, Canada and the Republic of Belarus is researched and analyzed. The most characteristic features of implementation of operative and search activities of Customs Authorities of each of states mentioned above are formulated on the basis of the analysis. There is indicated, that the operative and search activities of Customs Authorities of the Federal Republic of Germany is clearly regulated by law and is carried out by separate structural units endowed with a full range of relevant powers. Characteristic features of the implementation of operational and investigative powers by the Customs Authorities of the Republic of Poland are integration and separation, full correlation with EU legal norms and coverage of all Customs logistics. Relevant units of the US Customs Service exercise operational and investigative powers both individually and in interagency and international cooperation, covering a wide range of legal operational and investigative actions. The Canadian experience in the implementation of operational and investigative powers by Customs Authorities is characterized by complexity, which simplifies the procedural component of activities, information processing and increases the effectiveness of protection of state borders. The Customs Authorities of the Republic of Belarus are endowed with a fairly broad, but typical and valence legislation of the Eurasian Economic Union and the legislation of European states with a range of operational and investigative powers. However, Belarusian law positions operational and investigative activities as the right of Customs Authorities, which means the freedom of choice of their officials. There is emphasized that the foreign experience of operative and investigative activity of Customs Authorities reflected in the paper can and should become a reference point for Ukraine in further transformations in the field of prevention and counteraction to Customs offenses.

Key words: Customs Authorities, operative and investigative activities, operative and investigative activities of Customs Authorities, Federal Republic of Germany, Republic of Poland, United States, Canada, Republic of Belarus.

Постановка проблеми. У сучасних умовах зростання транскордонних потоків товарів особливої актуальності набуває захист національних економічних інтересів, а тому виникає потреба в удосконаленні, а подекуди й розширенні, повноважень митних органів (далі – МО) щодо боротьби з контрабандою та незаконним переміщенням товарів через митний кордон країн. Для України питання валідності повноважень МО сучасним реаліям злочинності на митному кордоні постає особливо гостро, оскільки «врізани» в частині оперативно-розшукових функцій їхні повноваження створюють чималі перешкоди не лише для здійснення каральних заходів, але й превентивних. Водночас і в більшості розвинутих країн світу,

й у частині країн постсоціалістичного простору МО наділені оперативно-розшуковими повноваженнями, що забезпечує їм можливість у разі скоротити відсоток злочинів і правопорушень на митному кордоні. Отже, виникає необхідність дослідження зарубіжного досвіду функціонування МО, уповноважених на застосування заходів оперативно-розшукової діяльності (далі – ОРД) у системі активностей протидії контрабанді й незаконному переміщенню товарів через митний кордон.

Аналіз останніх досліджень. Питання реалізації оперативно-розшукових функцій досліджували в різних контекстах вітчизняні науковці. Наприклад, К.В. Антонів і В.В. Варава зосередили свою увагу на викладенні

сучасного стану, проблем, причин, тенденцій необхідності збільшення повноважень МО в наданні їм права здійснювати ОРД [1]. До висновку про необхідність повернення МО України повноважень щодо здійснення ОРД доходить і О.О. Разумова [2]. Доводить доцільність та обґрунтованість офіційного визнання МО правоохоронними Л.М. Дорофєєва [3]. А. Г. Уліцький сформував обґрунтовані пропозиції щодо удосконалення правоохоронної діяльності [4].

Мета статті – дослідити зарубіжний досвід ОРД МО задля формування шляхів удосконалення вітчизняної практики в такій сфері.

Виклад основного матеріалу. З урахуванням проєвропейського вибору України, вважаємо за доцільне дослідити насамперед досвід країн-членів Європейського Союзу (далі – ЄС). На союзному рівні право МО організувати й реалізувати ОРД регулюється Митним кодексом ЄС. Зокрема, в ньому визначено, що МО країн-членів можуть здійснювати ОРД, пов'язану з отриманням, нагромадженням, обробкою та перевіркою інформації щодо зовнішньоторговельного товарообігу; можливістю секретного спостереження; використанням допомоги осіб, не залучених у митній службі, а також правом на застосування засобів безпосереднього примусу у формі застосування фізичної сили й індивідуальних технічних і хімічних засобів або засобів, призначених для обеззброєння та конвоювання осіб [5].

Серед країн-членів ЄС заледве не еталонним у сенсі здійснення МО оперативно-розшукових повноважень можна вважати досвід Федеративної Республіки Німеччина (далі – ФРН). Основним законодавчим актом, котрим регулюють суспільно-правові відносини в досліджуваній сфері у ФРН, є Закон про Управління митної кримінальної поліції та органи митного розслідування від 16 серпня 2002 р., відоміший як Закон про Службу митного розслідування (ZFdG) (далі – Закон ZFdG) [6].

Відповідно до § 1 цього Закону, Служба митного розслідування складається з Управління митної кримінальної поліції та Генерального управління митних розслідувань, у підпорядкуванні якого знаходяться оперативно-розшукові митниці [6]. Управління митної кримінальної поліції є центральним органом Служби митного розслідування та водночас одним із Центральних управлінь інформаційно-комунікаційної системи митної адміністрації. Посадові особи цього структурного підрозділу Служби митного розслідування наділені повноваженнями слідчих органів і є слідчими Прокуратури (§ 16). Усі завдання, на виконання яких спрямована діяльність Управління митної кримінальної поліції, можна об'єднати в три групи:

- 1) завдання центрального органу влади;
- 2) власні завдання;
- 3) завдання у сфері безпеки й захисту.

Для виконання завдань першої групи Управління митної кримінальної поліції наділене рядом повноважень, пов'язаних здебільшого зі збором, обробкою та управлінням інформацією та персональними даними (§ 7, § 8, § 10, § 11, § 23d Закону ZFdG) [6].

Для виконання групи власних завдань Управління митної кримінальної поліції уповноважене на внутрішньовідомчу нормотворчість, збір та обробку персональних даних у визначених випадках, здійснення превентивного телекомунікаційного й поштового нагляду в разі підозр на переміщення (пересилання) певних видів товарів (§ 6, § 9, § 15) [6].

Виконання третьої групи завдань – завдань у сфері безпеки й захисту – передбачає набір повноважень, пов'язаних з обробкою персональних даних у кримінальному провадженні, збором даних різними способами, характерними для ОРД, використанням спеціальних технічних засобів у процесі ОРД, агентурною роботою, захистом свідків (§§ 17–22, § 22 a, § 23) [6].

Перелік як загальних, так і спеціальних завдань, що покладаються на органи митного розслідування ФРН, за змістом співзвучні із завданнями Управління митної кримінальної поліції. Зрештою, як свідчить аналіз §§ 26–36, повноваження, якими наділені органи митного розслідування для виконання вищезазначених завдань, практично повністю корелюються з повноваженнями Управління митної кримінальної поліції. До повноважень органів митного розслідування, які не зазначені в Главах 1–2 Закону ZFdG, належать, наприклад, обробка (знеособлення) та передавання персональних даних для наукових досліджень (§ 37) або стягнення штрафу в розмірі до двадцяти тисяч євро за вчинене адміністративне правопорушення (§ 46) [6].

Особливий інтерес у контексті дослідження становить досвід реалізації оперативно-розшукових повноважень МО Республіки Польща. Митна Служба Республіки Польща (Służba Celna Rzeczypospolitej Polskiej) в системі органів державної влади виконує ролі *контролера* міжнародної торгівлі, *фіскала*, до повноважень котрого входить нарахування та стягнення податку на додану вартість та акцизу, а також головного *борця* з контрабандою та митним шахрайством.

Найменшим за обсягом є блок фіскальних функцій Митної Служби Республіки Польща, а найоб'ємнішим – захисних. Водночас необхідно наголосити на мультиоб'єктності останніх: з їхнього змісту випливає, що під час реалізації такого функціоналу Митна Служба Республіки Польща спрямовує свою діяльність на захист і державних інтересів, і суспільних, і довкілля, і індивідуальних. Вочевидь, такий значний обсяг захисних функцій потребує застосування потужного інструментарію, одним з елементів якого виступає ОРД МО. Завдяки оперативно-розшуковим повноваженням МО Республіки Польща мають можливість запобігати й протидіяти злочинам і правопорушенням, предметом яких є ввезення на територію Республіки Польща та вивезення з її території товарів, що можуть загрожувати національній безпеці й завдати шкоди громадському здоров'ю [7]. Митна Служба має процесуальні права поліції за потреби запобігання та протидії правопорушенням і злочинам, що створюють загрозу здоров'ю громадян (ст. 2). У разі, якщо Митна Служба Республіки Польща розкриває такі злочини, то до її повноважень також входить притягнення до кримінальної відповідальності осіб, винних у вчиненні злочинів (пп. f п. 6 ст. 2) [7].

Необхідно зазначити, що оперативно-розшукові повноваження Митної служби Республіки Польща трансформуються в практичні дії посадовими особами відповідних структурних одиниць. Наприклад, одним із завдань директора Митної палати є виявлення, запобігання та боротьба з фіскальними правопорушеннями й злочинами й притягнення до кримінальної відповідальності осіб, що їх вчинили, в межах, визначених Фіскальним кримінальним кодексом Республіки Польща (п. 1 ст. 19), а керівник Митної Служби покликаний до аналогічних активностей у податковій сфері (п. 1 ст. 20) [7]. Коло повноважень посадових осіб Митної служби Республіки Польща, які здійснюють митний контроль, також охоплює право здійснювати обшук приміщень із використанням технічних пристроїв і службових собак, опитувати свідків, здійснювати в обґрунтованих випадках слідчий експеримент, збирати докази, здійснювати відео-, аудіо- й фотофіксацію, а також вести пряме переслідування підозрюваного (п. 1, п. 4 ст. 32). Посадові особи так званих «плавучих одиниць» Митної Служби також мають право здійснювати переслідування суден на воді й зупиняти їх у разі виникнення підозри у вчиненні злочину членами екіпажу або пасажирями (ст. 47) [7].

Значний обсяг оперативно-розшукових повноважень реалізується Митною Службою в співпраці з поліцією, Прикордонною службою, Національним центром кримі-

нальної інформації (п. 11 ст. 2), податковими органами, митними й слідчими службами інших країн і міжнародними організаціями (п. 12 ст. 2) [7], комерційними організаціями, науково-дослідними й науковими інститутами, університетами тощо [8]. Посадові особи Митної служби Республіки Польща в співпраці з поліцією, Прикордонною службою, повітряними службами й Службою охорони залізничного транспорту також мають право здійснювати зупинку транспортних засобів, що перебувають у русі, за умови, що вони (митні офіцери) екіпіровані в уніформу й пересуваються на службовому маркованому авто (п. 2, п. 3 ст. 46) [7]. Переслідування судна судном «плавучої одиниці» може здійснюватися як самостійно відповідним підрозділом Митної служби, так і спільно з аналогічним підрозділом Прикордонної служби Республіки Польща (ст. 47) [7].

Окрім досвіду європейських країн, на наше переконання, необхідно проаналізувати й досвід Сполучених Штатів Америки (далі – США). Хоча основним завданням Митної служби США є захист кордонів і забезпечення дотримання законів під час ввезення товарів до США й вивезення їх за межі країни, МО США наділені широким спектром додаткових завдань: забезпечувати дотримання митного законодавства, контролювати стягнення мит, здійснювати контроль за виконанням всіх федеральних законів на лінії митного кордону США, вести боротьбу з кіберзлочинністю та злочинами, вчиненими через інші електронні засоби [9].

Митна служба США як головний державний орган, що має право на затримання злочинців на кордоні, працює над розв'язанням проблеми в таких напрямках: розвідувальному, оперативному, дослідному. Нині Митна служба США є єдиним державним органом, офіцери якого вповноважені здійснювати огляд людей, вантажів і транспортних засобів, що перетинають американські кордони, без ордера на обшук (огляд). Крім цього, співробітники Митної служби США використовують у своїй діяльності спеціальні комп'ютерні системи для розпізнавання певних невідповідностей під час переміщення вантажу й перевезення пасажирів через міжнародний кордон. У випадках виявлення співробітниками Митної служби США порушень митного законодавства, вони мають право проводити розслідування за цим фактом, а також накладати арешт на товари, що підлягають вивезенню за межі країни. Крім цього, МО США мають право конфіскувати без судового ордера будь-які товари, які планувалося нелегально вивезти з країни, а також транспортні засоби, які передбачалося використовувати для цих цілей. Подібних широких повноважень у сфері контролю над експортом у США, крім Митної служби, більше не має жодне інше федеральне правоохоронне відомство.

Зазначимо, що в разі виявлення Митною службою США інших правопорушень поза митною сферою, подальше розслідування, як правило, здійснюється митницею спільно з іншим слідчим органом [10]. У разі провезення наркотиків контрабандним шляхом, МО США здійснюють необхідні оперативні заходи, а під час розслідування порушень митного законодавства – типові заходи, що застосовуються правоохоронними органами.

Найпоширенішим і найдієвішим у практиці МО США є спосіб отримання інформації від громадян шляхом повідомлення на анонімний номер «гарячої лінії» та за адекватну премію, розмір якої залежить від вартості захопленої контрабанди [9]. Іноді агенти Митної служби США виступають у ролі «покупців» або «продавців» контрабандного товару. Найважливішою процедурою в США, яка допомагає в розслідуванні й кримінальному переслідуванні (доказуванні) стосовно порушень митного законодавства, є використання різних підроблених супровідних адміністративних документів, що посвідчують пасажирів та ідентифікують товари, які ввозяться або вивозяться

ними. Ефективним превентивним заходом вважається широке використання помітних, розбірливих і зрозумілих інформаційних повідомлень щодо незаконності певних видів діяльності.

Варто зауважити, що такий структурний підрозділ Митної служби США, як Правоохоронна служба, також співпрацює з поліцейськими підрозділами Федерального бюро розслідувань США в питаннях здійснення стратегічної (отримання, накопичення, систематизація та аналіз відомостей про осіб, підозрюваних у причетності до організованих кримінальних структур) і тактичної (встановлення джерел отримання доказів, які б дозволили провести арешт підозрюваного й довести його вину) поліцейської розвідки [9]. Правоохоронна служба, крім іншого, відповідає за управління правоохоронними програмами, провадження слідства, надання допомоги розвідувальним службам шляхом збирання, аналізу розвідувальної інформації, формує політику, плани й програми щодо боротьби з контрабандою та нелегальною торгівлею, виявлення митних і супутніх правопорушень.

Ще одним структурним підрозділом Митної служби США, уповноваженим на здійснення ОРД, є Служба інспекції та контролю. Її повноваження охоплюють контроль за пасажирами й вантажем, що прибувають до США, транспортними засобами, що перетинають кордони США, експортними товаропотоками, а також розробку й реалізацію програм розвитку за названими вище пунктами. У справі розвитку й управління правоохоронними програмами Служба інспекції та контролю тісно співпрацює з Правоохоронною службою. Зазначена служба встановлює нормативи для захисту вантажів, ефективності обладнання, визначає порт увезення, координує питання регіональних штрафів, покарань і конфіскації. Служба також бере участь у розвитку зв'язків між правоохоронними й фінансовими органами, в процедурах інспекції та навчання, проводить експертизу, надає підтримку іншим міністерствам і службам, а також таким міжнародним структурам, як Всесвітня митна організація, Міждержавна консультативна організація та Міжнародна організація цивільної авіації.

Зауважимо, що в питаннях протидії контрабанді Митна служба США співпрацює з підрозділами Прикордонного патруля США. Для виконання спільних завдань Митної служби США й Прикордонної служби США було розроблено Стратегічний план прикордонного патрулювання на 2020 рік, яким передбачається розміщення спільних патрулів там, де вони можуть найефективніше протидіяти правопорушникам і контрабандистам з урахуванням часового й просторового факторів незаконної діяльності [11].

Однією з найуспішніших у сенсі реалізації оперативного-розшукових повноважень у митній сфері є Канада. Митна служба Канади, як і Прикордонна служба Канади, є складовою частиною Агентства прикордонних служб Канади (далі – Агентство) – основного органу державної влади, що забезпечує прикордонну безпеку федеративної держави шляхом організації та проведення ефективного контролю по всій лінії кордону Канади [12]. Правове становище Агентства закріплено в Біллі К26, де визначені його повноваження: контрольні, нормотворчі, ідентифікація потенційно небезпечних осіб, проведення оперативних заходів із перевірки осіб, що в'їжджають у Канаду, а також спільна робота з правоохоронними органами з передачі даних про осіб, підозрюваних у вчиненні злочинів; проведення слідчих дій стосовно осіб, які незаконно знаходяться в країні, їхній арешт і випровадження; проведення відповідних перевірок і розслідувань щодо демпінгу й субсидій; боротьба з «відмиванням грошей» [13], тобто оперативного-розшукового повноваження. Нині Митна служба Канади свою місію виконує шляхом реалізації низки повноважень, визначених Митним Актом [14], які можна об'єднати в декілька груп: контрольні, фіскальні,

технологічно-креативні, фасилітативні, захисні й оперативно-розшукові. Зважаючи на контекст нашого дослідження, акцентуємо увагу на оперативно-розшукових повноваженнях.

Оперативно-розшукові повноваження Митної служби Канади охоплюють певну частину повноважень, спільних для обох складників Агентства прикордонних служб Канади: проведення кримінального розслідування слідчими Агентства за підозрою в ухиленні від дотримання законів у сфері охорони й захисту кордону; збір та опрацювання інформації щодо підозр і фактичних випадків митного, міграційного або іншого виду шахрайства від громадян у підрозділ кримінального розслідування; здійснення внутрішньодержавної та міжнародної співпраці з питань стратегічної розвідки, реалізації концепції «інтелектуального кордону» [15], обміну даними щодо митного шахрайства, вивчення правових та оперативних питань, пов'язаних зі створенням міжнародних зон і спільних об'єктів та озброєння співробітників правоохоронних органів у таких зонах та об'єктах [13].

Окрім досвіду країн-членів ЄС та інших розвинутих країн світу, цікавим у контексті нашого дослідження також є досвід держав пострадянського простору. Зокрема, увагу привертає реалізація оперативно-розшукових повноважень МО Республіки Білорусь. Оскільки Білорусь є частиною Євразійського Митного Союзу (далі – ЄАЕС), то основоположні норми, якими регулюють здійснення оперативно-розшукових повноважень МО, містяться в Митному кодексі Євразійського Митного Союзу від 11 квітня 2017 р. (далі – МК ЄАЕС) [16]. Такий міжнародний нормативно-правовий акт визначає ОРД МО як складову частину їхньої правоохоронної діяльності й визначає в цьому сенсі правовий статус МО як органів дізнання та / або слідства в справах щодо злочинів або кримінальних правопорушень, провадження по яким належить до юрисдикції МО (ст. 354). У цій же статті МК ЄАЕС зазначається, що «МО здійснюють ОРД із метою виявлення осіб, які готують, вчиняють чи вчинили протиправне діяння, що визнається відповідно до законодавства країн-членів злочином, вчинення запитів міжнародних організацій, митних або інших компетентних органів держав, що не є членами Союзу <...> ОРД здійснюється МО відповідно до законодавства країн-членів» [16]. Крім того, МК ЄАЕС дає «мандат» країнам-членам на надання правової допомоги й взаємодію МО як всередині ЄАЕС, так і за його межами в питаннях кримінальних справ і справ про адміністративні правопорушення відповідно до міжнародних угод і договорів (п. 5 ст. 354) [16].

Спираючись на положення МК ЄАЕС, білоруський законодавець у Законі «Про митне регулювання в Республіці Білорусь» від 10 січня 2014 р. № 129-З закріпив перелік функцій МО (ст. 12), серед яких функціями у сфері ОРД є: боротьба з контрабандою або іншими злочинами, провадження в справах, що належать до компетенції МО, адміністративними правопорушеннями, за якими ведення адміністративного процесу належить до компетенції МО; припинення незаконного переміщення через митний кордон ЄАЕС або Республіки Білорусь наркотичних засобів, психотропних речовин, їхніх прекурсорів та аналогів, зброї, культурних цінностей, радіоактивних речовин, рідкісних або тих, що охороняються, тварин і рослин, а також сприяння боротьбі з міжнародним тероризмом і припинення в аеропортах Республіки Білорусь незаконного втручання в діяльність міжнародної цивільної авіації; здійснення співпраці з митними й іншими компетентними органами іноземних держав, міжнародними організаціями у сфері митної справи, в тому числі – з питань ОРД [17].

За статусом ОРД відповідно до законодавства Білорусі є *правом* МО, яке реалізується з метою попередження, виявлення та припинення злочинів, дізнання в справах, що належать до компетенції МО, виявлення та ідентифі-

кації осіб, які готують ці злочини, вчиняють або уже вчинили їх, а також із метою забезпечення власної безпеки (ст. 13) [17]. У межах цього права МО Республіки Білорусь уповноважені на: здійснення дізнання в межах своєї компетенції в порядку, встановленому кримінально-процесуальним законодавством Республіки Білорусь; ведення адміністративного процесу в справах про адміністративні правопорушення та притягнення осіб до відповідальності за їх вчинення; безперешкодний вхід на територію та в приміщення юридичних осіб із метою здійснення митного контролю; використання у виняткових обставинах засобів зв'язку або транспортних засобів, що належать організаціям (окрім дипломатичних представництв, консульських установ, інших офіційних представництв іноземних держав і міжнародних організацій) задля запобігання злочинів, дізнання в справах, які належать до компетенції МО, переслідування та затримання осіб, що вчинили такі злочини, або підозрюваних у вчиненні таких злочинів; затримання осіб, що підозрювані у вчиненні злочинів, вчинили або вчиняють злочин чи адміністративне правопорушення, провадження в справах, які належать до повноважень МО; здійснення документування, відео- й аудіозапису, кіно- й фотозйомки фактів і подій, пов'язаних із переміщенням товарів через митний кордон ЄАЕС у Республіці Білорусь; отримання інформації або матеріалів, необхідних для виконання обов'язків, покладених на МО Республіки Білорусь, а також отримання доступу до інформаційних систем і баз даних у встановленому законодавчо порядку (ст. 13); застосування посадовими особами фізичної сили, спеціальних засобів, зброї в разі очевидної загрози для життя особи або інших тяжких наслідків (ст. 24) або з метою примусової зупинки транспортного засобу, відбиття нападу на посадових осіб МО, споруди або транспортні засоби чи звільнення цих об'єктів у разі їхнього захоплення, затримання правопорушників і доправлення їх у службові приміщення МО чи органи внутрішніх справ (ст. 26), відбиття групового або озброєного нападу на споруди, транспортні засоби або інші об'єкти МО або в разі їхнього захоплення, затримання особи, що вчиняє збройний опір (ст. 27); застосування окремими категоріями посадових осіб бойових прийомів рукопашного бою у випадках, коли ненасильницькі способи не можуть забезпечити виконання МО їхніх обов'язків: запобігання правопорушенням, затримання правопорушника, подолання протидії законним вимогам посадових осіб МО, отримання доступу до приміщень і транспортних засобів, що знаходяться під митним контролем (ст. 25); застосування службових собак із метою пошуку й виявлення наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів, вибухівки, зброї, боєприпасів та інших заборонених товарів, а також пошуку людини (ст. 28) [17].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, усе вищевикладене дає змогу визначити особливості реалізації МО аналізованих країн оперативно-розшукових повноважень. До таких особливостей у ФРН належать:

- 1) створення окремої структурної одиниці МО, уповноваженої на здійснення ОРД;
 - 2) чітка законодавча регламентація завдань і повноважень спеціальних МО, уповноважених на здійснення ОРД;
 - 3) повноцінний спектр оперативно-розшукових повноважень МО й оперативно-розшукового інструментарію.
- Характерними рисами реалізації оперативно-розшукових повноважень МО Республіки Польща є:
- 1) інтегрованість (тобто, в «комплекті» з іншими повноваженнями) й сепаратність (окремим блоком спеціальними «цільовими» структурними підрозділами);
 - 2) цілкова кореляція з правовими нормами ЄС;
 - 3) охоплення всієї митної логістики.

Реалізація оперативно-розшукових повноважень Митної служби США має такі типові характеристики:

1) здійснення як одноосібно, так і в міжвідомчій і міжнародній співпраці;

2) виокремлення підрозділів, що здійснюють ОРД;

3) охоплення широкого спектра легальних оперативно-розшукових дій.

Щодо канадського досвіду реалізації оперативно-розшукових повноважень МО, наголосимо на такій характеристиці, як *комплексність*, яка:

1) дозволяє уникнути необхідності долати бюрократичні бар'єри в процесі міжвідомчої співпраці, а отже – суттєво спрощує її процесуальну складову частину;

2) у разі підвищує ефективність превентивних і захисних заходів на кордоні, оскільки перебування в межах та юрисдикції одного державного органу дає можливість Митній службі Канади й Прикордонній службі Канади

об'єднувати в разі необхідності потрібні ресурси або оптимізувати їхнє використання;

3) спрощує роботу з інформаційними потоками.

МО Республіки Білорусь наділені досить широким, але типовим і валентним законодавству ЄАЕС і законодавству європейських країн колом оперативно-розшукових повноважень. Однак саме білоруське законодавство позиціонує ОРД як *право МО*, що – під кутом теорії права – означає свободу вибору посадових осіб МО в процесі реалізації їхніх повноважень.

Зображений у статті зарубіжний досвід оперативно-розшукової діяльності митних органів може й повинен стати для України орієнтиром у разі подальшого формування завдань і повноважень вітчизняних митних органів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонов К.В., Варава В.В. Збільшення правоохоронних повноважень митних органів у контексті розвитку митного та оперативно-розшукового законодавства. *Вісник Академії митної справи України*. 2010. № 1 (4). URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vamsup_2010_1%284%29__29.pdf.
2. Разумова О.О. Забезпечення митної безпеки України з урахуванням зарубіжного досвіду. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 5. С. 166–169.
3. Дорофеева Л.М. Окремі аспекти реалізації захисної функції митних органів України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Вип. 2. С. 124–129.
4. Уліцький А.Г. Шляхи удосконалення правоохоронного напрямку діяльності ДФС для ефективної протидії контрабанді та порушенням митних правил. *Держава та регіони. Серія «Державне управління»*. 2018. № 2 (62). С. 90–95.
5. Про встановлення Митного кодексу Союзу : Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) від 9 жовтня 2013 року № 952/2013 / Європейський Парламент і Рада (ЄС). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/984_009-13/print.
6. Gesetz über das Zollkriminalamt und die Zollfahndungsämter (Zollfahndungsdienstgesetz – ZFdG). *Ausfertigungsdatum*: 16.08.2002. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/zfdg/ZFdG.pdf>.
7. Ustawa o Służbie Celnej z dnia 27 sierpnia 2009 r. URL: https://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.detail?p_isn=82768&p_lang=en.
8. Roles and responsibilities. Customs Service of Republic of Poland. URL: <http://mf-arch.mf.gov.pl/en/customs-service/customs-service/roles-and-responsibilities>.
9. Офіційний сайт митної служби Сполучених Штатів Америки. URL: www.usrteas.org/sustoms.
10. Бережнюк І.Г. Митне регулювання України: національні та міжнародні аспекти : монографія. Дніпропетровськ : Академія митної служби України, 2009. 543 с.
11. U.S. Border Patrol Strategy of August 2019, No. 0928-0819. 2020. URL: <https://www.cbp.gov/sites/default/files/assets/documents/2019-Sep/2020-USBP-Strategy.pdf>.
12. Canada Border Services Agency. URL: <https://www.cbsa-asfc.gc.ca/menu-eng.html>
13. Про Агентство прикордонних служб Канади : Закон від 11 березня 2005 року. URL: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/c-1.4/page-1.html>
14. Customs Act (R.S.C., 1985, c. 1 (2nd Supp.)). URL: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/c-52.6/FullText.html>.
15. Декларация об интеллектуальной границе США и Канады от 12 декабря 2001 г. URL: <https://www.legislationline.org/documents/id/7543>.
16. Таможенный кодекс Евразийского Таможенного Союза от 11 апреля 2017 г. URL: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_215315/5d2860bd5c083e77fa4abc506b47f34ded5b01a6/.
17. О таможенном регулировании в Республике Беларусь : Закон Республики Беларусь от 10 января 2014 г. № 129-3. URL : <http://www.pravo.by/document/?guid=3871&p0=H11400129>.